

Powiat Gniezno

tu powstała Polska

Perty architektury

**Powiat
Gniezno**
tu powstała Polska

POZNAŃ

OSTRÓW
LEDNICKI

Gniezno

TRZEMESZNO

GIECZ

GRZYBOWO

BISKUPIN

MOGILNO

STRZELNO

KRUSZWICA

INOWROCŁAW

- Europa
- Polska
- Wielkopolska
- powiat Gniezno

Perły architektury powiatu gnieźnieńskiego

Przez całe wieki swojej działalności człowiek zmieniał nie do poznania krajobraz ziemi gnieźnieńskiej. Tereny, na których niegdyś dominowały bagna i leśne gęstwiny, przeobraziły się w hektary żyznych pól uprawnych, łąk i pastwisk. Powstające coraz to nowe osady łączone były drogami, tworząc w ten sposób szlaki, którymi przez setki kolejnych lat przemieszczała się okoliczna ludność, ale też księżęce dwory, wojska czy zagraniczni kupcy. W tej chwili trudno jest sobie wyobrazić, jak te okolice wyglądały choćby kilkaset lat temu...

Architektura powiatu gnieźnieńskiego opowiada o historii regionu. Pozwala ona zaobserwować zachodzące na jego terenach zmiany: od reliktywów budowli z tysiącletnim rodowodem, po budynki stanowiące żywe pomniki rozwoju przemysłowego. Mówiąc o zabytkach architektury ziemi gnieźnieńskiej, nie sposób nie wspomnieć o bazylice archikatedralnej. Jej historia wiąże się ściśle z burzliwymi dziejami miasta, na przestrzeni których była wielokrotnie podnoszona z ruin. Dzięki temu w jej murach znaleźć można elementy

charakterystyczne dla wielu różnych stylów budowlanych. Na terenie całego powiatu jest wiele pięknych i cennych zabytków sakralnych stanowiących jego wizytówkę. Znajdują się tu również budowle o zupełnie innym przeznaczeniu, takie jak np. XIX-wieczny kompleks parowozowni.

Niniejszy folder przybliży mniej znaną część historii ziemi gnieźnieńskiej. Dzięki zrealizowanemu w latach 2010-2011 projektowi unijnemu, Starostwo Powiatowe w Gnieźnie oznakowało obiekty na dwóch zupełnie nowych szlakach turystycznych: Szlaku Pataców i Dworów oraz Szlaku Architektury Drewnianej. Tworzy je łącznie blisko dwadzieścia elementów, które opowiadają o niezwyklej historii tych terenów.

Kapliczka stojąca na terenie Wielkopolskiego Parku Etnograficznego postawiona została w konstrukcji zrębowej, dzięki temu łatwo można dostrzec sposób, w jaki łączone były ze sobą poszczególne belki.

Szlak Pałaców i Dworów

Gniezno i jego okolice odegrały niebagatelną rolę w dziejach Polski. Nic więc dziwnego, że ziemię tę od setek lat przyciągały ważne osobistości i możne rody z całego kraju. Osiedlając się tu, budowali oni okazałe rezydencje, mające świadczyć o bogactwie i potęgę ich fundatorów. Obiekty te inspirowane były nierzadko dokonaniem wybitnych, zagranicznych architektów i odpowiadały wówczas panującej modzie. Na ogół, poza samymi budynkami mieszkalnymi, powstawały także zabudowania gospodarcze, a dookoła nich tworzone były widowiskowe parki.

Niestety, skomplikowana historia ostatnich dwóch wieków odcisnęła trwałe piętno na tych pięknych budowlach. Wiele z nich zostało celowo zniszczonych lub rozebranych, a inne chyłą się ku upadkowi, nie odzyskawszy już swojej świetności. Mimo wszystko, na terenie powiatu gnieźnieńskiego nadal oglądać można sporo okazałych pałaców i dworów, które w dobrym stanie przetrwały historyczną zawieruchę. Opisany poniżej szlak sprzyja poznaniu losów najważniejszych z nich.

Długość szlaku to około 77 km.

← *Pałac w Kołaczkowie został zaprojektowany ze sporą fantazją. Dodatkowego uroku dodaje mu roślinność, która porasta portyk.*

↪ *Budynek prezentuje się efektownie również wewnątrz.*

KOŁACZKOWO

Wybudowany pod koniec XIX wieku pałac w Kołaczkowie jest prawdopodobnie jednym z bardziej fantazyjnych tego typu obiektów w okolicy. Elewacja frontowa tego klasycystycznego budynku została urozmaicona licznymi architektonicznymi elementami, nadając mu w ten sposób nieco baśniowy charakter. Głównymi z nich są okrągła, narożnikowa wieża usytuowana po lewej stronie gmachu oraz wejście poprowadzone pod ostrołukowym portykiem*. Od szczytu znajduje się natomiast niska parterowa oficyna zespólna łącznikiem z korpusem głównym. Do pałacowych zabudowań oraz otaczającego je parku prowadzi ozdobna, murowana brama.

* **Portyk**
– rodzaj otwartego ganku z kolumnami lub filarami poprzedzający wejście do budynku.

Budowa pałacu związana jest z osobą barona Aleksandra Graewe, jednak niemały wkład w jego obecny wygląd miał również późniejszy zarządca – Nepomucen Mukułowski. Warto dodać, że ten właściciel ziemski, w czasie tzw. rewolucji w itkowskiej (działań niepodległościowych poprzedzających powstanie wielkopolskie) został wybrany pierwszym polskim starostą w itkowskim. W rodzinie Mukułowskich majątek pozostał aż do czasów II wojny światowej, a po jej zakończeniu stał się własnością Skarbu Państwa.

Budynek pałacu w Niechanowie widoczny jest zaraz po przekroczeniu bramy wjazdowej, jednak część elewacji frontowej przystaniają wysokie drzewa pozwalające jedynie podziwiać zwieńczenie nad wejściem frontowym.

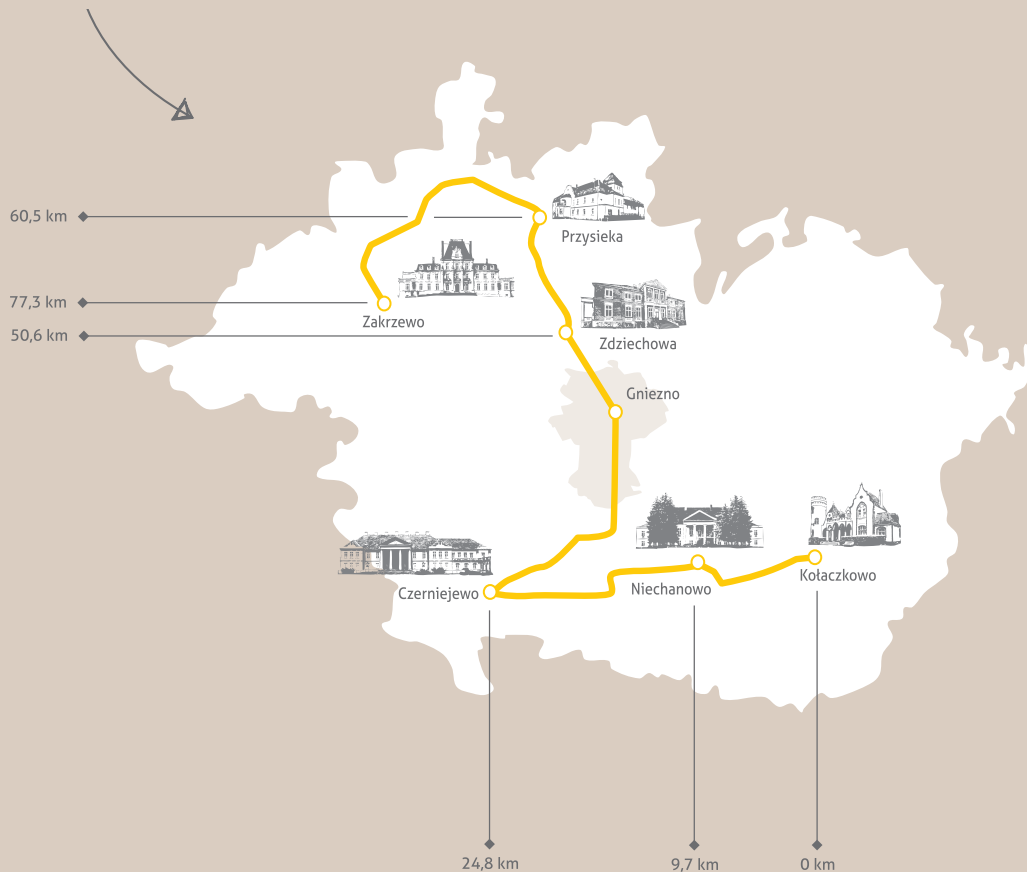
NIECHANOWO

Pałac w Niechanowie powstał w latach 1783-1794. Jego fundator – Stefan Garczyński, postanowił nadać budowli styl barokowo-klasycystyczny. W późniejszym czasie obiekt jeszcze kilkakrotnie zmieniał właściciela, dlatego modyfikacjom ulegał także jego wygląd. Potwierdzony jest fakt, że w miejscu tym przez pewien czas przebywał autor polskiego hymnu narodowego, gen. Józef Wybicki – wydarzenie to opisuje umieszczona na budynku tablica.

Głównym elementem fasady frontowej pałacu jest czterokolumnowy portyk, który został dobudowany w końcu XVIII i na początku XIX wieku.

Szlak Pałaców i Dworów

- powiat Gniezno
- przebieg szlaku

Mniej więcej z tego samego okresu pochodzą oficyny wybudowane po wschodniej oraz zachodniej stronie budynku. Na poziomie piętra znajduje się balkon, a całość zwieńczona została trójkątnym frontem. Od strony ogrodu widać natomiast trzy osie zaakcentowane oknami balkonowymi oraz balkon z żelazną balustradą. Całość wieńczy czterospadowy dach pokryty dachówką.

W wyniku grabieży, dokonanej przez wojska hitlerowskie w czasie II wojny światowej, znacznej zmianie uległ wygląd wewnętrzny obiektu. Sytuacji nie poprawił również fakt, że po wojnie kilkakrotnie próbowano znaleźć dla niego nowe przeznaczenie. W budynku funkcjonowały więc m.in. przedszkole, szkoła, świetlica czy restauracja, natomiast obecnie zarządza nim Ochotniczy Hufiec Pracy.

Wnętrza pałacu w Czerniejewie do dziś goszczą najznamienitsze osobistości z kraju i świata.

W skład pałacowego kompleksu, poza budynkami, wchodzi również park o powierzchni ponad 7 ha, obsadzony różnymi gatunkami drzew, oraz fragment ziemi uprawnej.

CZERNIEJEWO

Pałac w Czerniejewie to bez wątpienia jeden z najpiękniejszych i najbardziej znanych tego typu obiektów w całej okolicy. Jego powstanie wiąże się z osobą gen. Jana Lipskiego, który w roku 1771 rozpoczął wznoszenie głównego gmachu. Kilka lat później kompleks powiększył się o dwa nowe budynki: stajnię i wozownię, które umieszczone zostały na dziedzińcu przed pałacem, po jego zachodniej oraz wschodniej stronie. Jeszcze w XVIII wieku nastąpiła przebudowa, która miała zmienić styl budowlany z późnobarokowego na klasycystyczny. W tym celu postawiono m.in. okazały, czterokolumnowy portyk, który jest jednym z bardziej charakterystycznych elementów budynku. Pałac zyskał w tym czasie także dwa okrągłe salony. Dalsze przebudowy kompleksu prowadzili również nowi właściciele – rodzina Skórzewskich, którzy byli w jego posiadaniu przeszło sto lat, aż do wybuchu II wojny światowej. Za ich czasów do Czerniejewa trafiło wiele cennych ksiąg, dzieł sztuki i elementów wyposażenia wnętrza.

W okresie wojny w pałacu stacjonowały wojska niemieckie, które w znacznym stopniu uszczupliły jego wyposażenie. W późniejszych latach założono dom dziecka, przez co proces dewastacji postępował. Dopiero przejęcie obiektu

przez PGR Żydowo pozwoliło rozpocząć istotne prace renowacyjne.

Obecne wyposażenie pałacu stanowią głównie meble pochodzące z XIX i początków XX wieku. Zabudowania kompleksu pełnią rolę komercyjną, organizowane są w nich imprezy okolicznościowe, spotkania biznesowe, konferencje itp. Funkcjonują tu także restauracje oraz hotel, w którym przebywali m.in. prezydenci siedmiu europejskich krajów przybyli na obchody II Zjazdu Gnieźnieńskiego w 1997 roku.

Od drogi do pałacowych zabudowań prowadzi piękna murowana brama, natomiast za nimi znajduje się zabytkowy park krajobrazowy, który stanowi doskonałe miejsce do spacerów. Powstał on razem z pałacem, czyli w drugiej

Znajdująca się po lewej stronie od wejścia stajnia.

Centralnym punktem parku w Czerniejewie jest staw znajdujący się na tyłach pałacu.

Okazata zdobna brama ułatwia odnalezienie pałacu licznym przyjezdnym.

połowie XVIII wieku. Początkowo zaprojektowany w stylu francuskim, później zamieniony na angielski. Na powierzchni 13 ha znaleźć można nawet 300-letnie okazy takich gatunków drzew, jak: dęby szypułkowe, graby czy lipy, między którymi wyznaczone zostały spacerowe aleje. Uroku całemu miejscu dodaje także staw z nowo odtworzonym drewnianym mostkiem.

Front głównego gmachu pałacu zdominowany jest przez czterokolumnowy portyk.

Na skraju parku znajduje się natomiast jeszcze jeden cenny budynek, czyli Bażantarnia. Ten piękny XIX-wieczny obiekt świadczy obecnie usługi gastronomiczno-hotelarskie.

ZDZIECHOWA

Pałac w Zdziechowie to piękny XIX-wieczny budynek wykonany z czerwonej cegły. Doceniając jego architektoniczne walory, warto także zagłębić się w historię ludzi, którzy byli z nim związani. Może być ona bowiem żywym obrazem skomplikowanych relacji łączących Polaków z Niemcami.

W 1857 roku Zdziechowa wykupiona została z rąk polskich przez rodzinę Wendorffów – majątnych właścicieli ziemskich z Niemiec. Pierwszym zarządcą tutejszego majątku był Eduard, jednak dopiero jego syn – Wilhelm postanowił wznieść dla siebie okazałą siedzibę. W ten sposób powstał murowany dwór o regularnych kształtach, z niskim piętrem i ozdobnym ryzalitem* pośrodku. Do gmachu przylegała także wysoka wieża, która jednak nie dotrwała do czasów współczesnych. Z upływem lat majątek przechodził w ręce kolejnych członków rodziny Wendorffów.

W czasie powstania wielkopolskiego Zdziechowa stała się miejscem działań militarnych, a jej ówczesny właściciel, Herbert, miał wtedy pomagać Polakom. Mimo to, pod bramą wjazdową zginął Wincenty Dondajewski – jedyna ofiara tej potyczki. Okres międzywojenny był czasem dalszego rozwoju gospodarstwa, jednak II wojna światowa przyniosła kolejne tragiczne wydarzenia.

* Ryzalit

– fragment budynku w elewacji ściany, wysunięty ku przodowi, stanowiący jego integralną część.

Umieszczony w centralnej części gmachu ryzalit, przez który prowadzi wejście do budynku, to najbardziej charakterystyczny element pałacu w Zdziechowie.

Otoczenie pałacu stanowią różnorodne gatunki drzew i krzewów, będące pozostałością parku.

Na terenie pałacowego parku nazistowscy żołnierze rozstrzelali czterech polskich mężczyzn zatrzymanych wcześniej przez wojskowy patrol. Niedługo później umiera na raka Herbert Wendorff, a jego następcą 12-letni Bernard musi dzielić władzę z narzuconym odgórnie i wyjątkowo niechętnym Polakom administratorem. Jego rządy kończą więc etap wzajemnego szacunku, a może nawet przyjaźni, która do tej pory łączyła zarządców z ich polskimi pracownikami. Po wojnie pałac w Zdziechowie stał się na pewien czas sierocińcem, później natomiast ulokowano tam szkołę. W pobliskim parku znajduje się grobowiec rodziny dawnych właścicieli.

PRZYSIEKA

Wieś Przysieka w dokumentach pisanych pojawia się bardzo wcześnie. Już w 1243 roku książę Przemysław I nadał ją odpowiednim aktem klasztorowi w Gnieźnie. W późniejszym czasie ziemię tę wielokrotnie zmieniali właściciele, by w roku 1861 stać się własnością Teodora Dionysiusa. To właśnie on postanowił pod koniec XIX wieku wznieść tu dwór, w którym zamieszkał. Klasycystyczny obiekt był w późniejszym czasie jeszcze wielokrotnie przebudowywany, w wyniku czego dostawione

Okazaty pałac w Przysiece. Obecnie budynek pełni funkcję mieszkalną.

Pamiętką po dawnych gościach pałacu jest komnata masońska z zachowanymi wpisami uczestników spotkań.

Najwyższą częścią pałacu jest wieża zegarowa.

zostało m.in. nieco niższe skrzydło boczne. Elementem charakterystycznym tego w większości trójkondygnacyjnego budynku jest ozdobna, wielościenne altana z balkonem na piętrze, umiejscowiona w centralnym punkcie elewacji frontowej oraz wieża zegarowa.

Ciekawostką związaną z tym miejscem jest fakt, że w okresie międzywojennym odbywały się tu tajne spotkania masonów. Okoliczni mieszkańcy twierdzili później, że widzieli, jak od czasu do czasu do dworu przybywali ubrani w charakterystyczny sposób panowie w cylindrach. Do dnia dzisiejszego znajduje się tu pomieszczenie zwane komnatą masońską, na którego ścianach znaleźć można kilkadziesiąt podpisów opatrzonych datą. Mogą one wskazywać moment, kiedy dana osoba była przyjmowana do loży.

Jeszcze przed II wojną światową cały majątek wykupiony został przez rodzinę Wendorffów, później natomiast stał się własnością Skarbu Państwa. W tym momencie zabrakło niestety pomysłu na zagospodarowanie dworu, przez co stał nieco zapomniany. Obecnie znajdują się w nim mieszkania dla kilku rodzin.

ZAKRZEWO

Neorenesansowy pałac w Zakrzewie wybudowany został w 1867 roku, jednak w jego piwnicach zachowały się relikty starszego – XVIII-wiecznego dworu. Inicjatorem jego powstania był Albin hrabia Węsierski, a nad realizacją projektu czuwał ówczesny architekt gnieźnieński – Ludwik Ballenstedt. Inspiracją do ustalenia wyglądu pałacu miał być pobyt obu panów na Wystawie

Światowej w Paryżu, gdzie prawdopodobnie został zakupiony gotowy już projekt. Potwierdzeniem tej tezy może być fakt, że budowla posiada bardzo wyraźne cechy stylu francuskiego.

Cały gmach zrealizowano na planie prostokąta. Jego centralna część ma cztery kondygnacje, a na szczycie stromego dachu umieszczony został taras. Niżej znajdują się cztery potężne kolumny jońskie, między którymi usytuowane jest główne wejście do pałacu. Cała elewacja frontowa została bardzo bogato ozdobiona. Nad najwyższym położonym oknem zobaczyć można kartusz* z herbem Belina, natomiast w balkonowej balustradzie na pierwszym piętrze koronę hrabiowską. Uwagę zwracają także panoplia – rzeźbione kompozycje zawierające elementy rycerskiej zbroi. Wnętrze pałacu utrzymane jest w również dobrym stanie; zachowało się w nim wiele oryginalnych elementów, m.in. posadzki, bogate sztukaterie, stolarka.

Jeszcze nim powstał sam pałac, właściciel nakazał postawić na tym terenie liczne zabudowania gospodarcze: stajnia, wozownia czy gorzelnia. Jednocześnie przybyły z Francji ogrodnik, August Denizot, zajął się zakładaniem okazałego 16-hektarowego parku. Wykorzystując naturalne ukształtowanie terenu i obecność zbiorników wodnych, udało mu się stworzyć niezwykle malownicze miejsce, w którym do dziś rośnie wiele nieczęsto spotykanych w okolicy okazów drzew.

* Kartusz

– ozdobna wydzielona płaszczyzna owalna, prostokątna lub sercowata, przeznaczona do umieszczenia na niej inskrypcji, emblematu, herbu lub malowidła.

Równie ciekawa, jak sam budynek, jest historia jego fundatora. Urodzony w 1812 roku Albin hrabia Węsierski, nie mając jeszcze 20 lat, udał się do Warszawy, by brać udział w powstaniu listopadowym. Jego odwaga w bojach zaowocowała awansem do stopnia podporucznika i odznaczeniem oficerskim – Krzyżem Złotym Orderu Virtuti Militari. W późniejszym czasie brał czynny udział w życiu politycznym i pełnił wiele ważnych funkcji. Był także bardzo sprawnym przedsiębiorcą, dzięki czemu zdołał powiększyć swój majątek. Za zgromadzone pieniądze mógł w 1856 roku odkupić od rządu pruskiego kolebkę polskiej państwowości – wyspę Ostrów Lednicki, na której dochodziło wówczas do licznych przypadków niszczenia historycznej tkanki. Mimo braku fachowego wykształcenia, okazał się też świetnym archeologiem, a większość znalezionych w trakcie badań przedmiotów, przechowywał starannie w swoim pałacu. Nie udało się jemu zrealizować wszystkich planów związanych z wyspą, ale i tak śmiało można stwierdzić, iż uratował to bezcenne miejsce przed całkowitym zniszczeniem.

W przypałacowym parku w Zakrzewie znaleźć można wiele ciekawych obiektów – rzeźb współczesnych artystów plastyków.

Front pałacu jest bardzo bogato zdobiony. Nad najwyższym umiejscowionym oknem znajduje się kartusz ze słabo już widocznym herbem pierwszego właściciela.

Szlak Architektury Drewnianej

Szlak Architektury Drewnianej prowadzi do obiektów, które przez wiele lat stanowiły element tutejszego krajobrazu. Ciągłe narażane na szkodliwe działanie wiatru, deszczu, a często też człowieka, budynki wykonane z drewna, stopniowo zaczęły być jednak wypierane przez inne konstrukcje.

Współcześnie wiele z nich podlega specjalnej ochronie i dbałości o zachowanie zabytkowej substancji. Zdarza się również, że obiekty są przenoszone na tereny muzealne, gdzie otoczone wyjątkową opieką podlegają systematycznym przeglądom i są szczególnie zabezpieczone.

Trasa szlaku liczy ponad 160 km.

MORACZEWO

Na terenie administracyjnie należącym do wsi Lednogóra, przy drodze krajowej nr 5 prowadzącej z Poznania do Gniezna, znajdują się trzy drewniane wiatraki. Przeniesione w to miejsce kilkadziesiąt lat temu obiekty usytuowane zostały na wzgórzach moraczewskich, tworząc w ten sposób niezwykle malowniczy krajobraz. Wszystkie one powstały w XIX wieku (najstarszy datowany jest na 1821 rok) i gdy przestały być wykorzystywane przez człowieka, zaczęły popadać w ruinę. W nowym miejscu odzyskały na szczęście swój dawny blask i stały się atrakcją turystyczną.

Wiatraki reprezentują najbardziej rozpowszechniony typ w Polsce – popularnie zwany koźlakiem, znany na naszych terenach już od XIV wieku. Są trójkondygnacyjne, w przyziemiu znajduje się nośna konstrukcja koźła, a wyżej pomieszczenia, w których produkowano mąkę. Całe obiekty zbudowane są z drewna w konstrukcji szkieletowej obitej deskami; pokryto je gontem.

Prócz wiatraków stoi tu także zagroda nawiązująca do obejścia młynarza, obecnie służąca jako kolonia mieszkalna pracowników Muzeum Pierwszych

Wzgórze z wiatrakami widoczne jest wyraźnie z drogi krajowej łączącej Gniezno z Poznaniem.

Piastów na Lednicy (MPP na Lednicy). W jej skład wchodzi chatupa, stodoła i budynek inwentarski. Chata (kopia obiektu z 1827 roku wykonana przez majstra ciesielskiego Johana Beslera) przeniesiona została z Gębarzewa (gmina Gniezno), natomiast stodoła datowana jest na rok 1801 i przeniesiona została z Dąbrówki Kościelnej (gmina Kiszkowo).

Cały zespół stanowi ekspozycję w ramach MPP na Lednicy.

 Wielkopolski Park Etnograficzny stanowi jedną z ciekawszych atrakcji powiatu gnieźnieńskiego.

DZIEKANOWICE

Decyzja o utworzeniu w Dziekanowicach Wielkopolskiego Parku Etnograficznego (WPE) zapadła w 1975 roku. Od tamtego czasu trwa budowa największego w Wielkopolsce skansenu etnograficznego. Jest to miejsce, gdzie zgromadzono już ponad 60 drewnianych i murowanych obiektów zabudowy chłopskiej, dworskiej i sakralnej. Niemal wszystkie z nich przeniesiono z różnych regionów Wielkopolski, a tylko niewielką część stanowią kopie historycznych budynków.

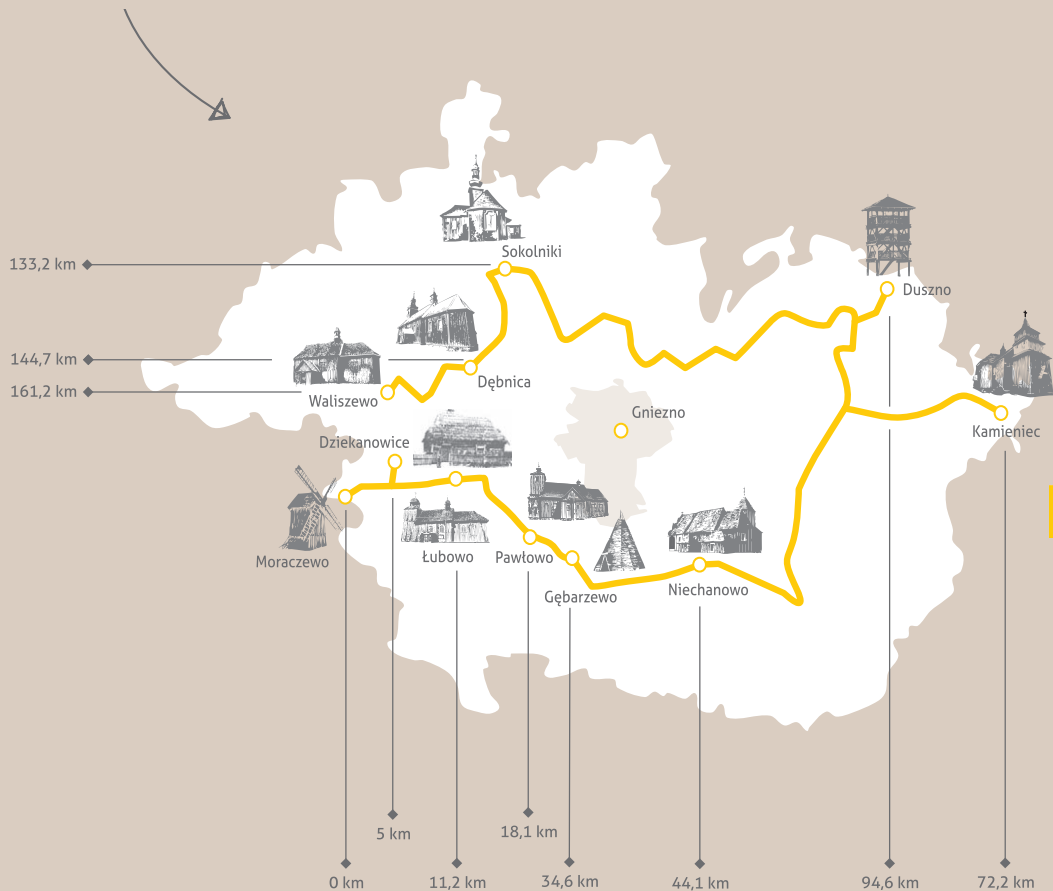
WPE to trzy zespoły obiektów, które tworzą typowe dla Wielkopolski: wieś, zespół dworski oraz folwark. We wsi, poza obiektami mieszkalnymi, można zobaczyć kościół, karczmę, wiatraki i młyn wodny, a tworzą ją zagrody reprezentujące wszystkie regiony Wielkopolski. W budynkach znajdują się warsztaty rzemieślnicze.

Więcej informacji o skansenie i możliwości jego zwiedzania znaleźć można na stronie: www.lednica.pl

ŁUBOWO

W miejscowości Łubowo znajduje się drewniany kościół parafialny pw. św. Mikołaja. Parafia po raz pierwszy została wzmiankowana w 1407 roku. Współczesna budowla wzniesiona około 1660 roku z inicjatywy sufragana Stanisława Działoty, konsekrowana około 1680 roku, zastąpiła wcześniej zniszczoną świątynię. W późniejszych czasach była wielokrotnie przebudowywana i restaurowana. W 1720 roku dobudowano kaplicę pw. MB Pocieszenia z fundacji rodziny Lutomskich, natomiast w 1820 roku wieżę.

Szlak Architektury Drewnianej

- powiat Gniezno
- przebieg szlaku

Kościół w Łubowie został oszalowany. Pionowe deski szalowania skryły konstrukcję zrębową, w jakiej wzniesiono bryłę świątyni.

Kościół z prezbiterium*, jest tradycyjnie skierowany (orientowany) na wschód o konstrukcji zrębowej**, oszalowany***, z wieżą od frontu. Nad wieżą wznosi się wieżyczka na sygnaturkę przykryta cebulastym hełmem z prześwitami i zwieńczonym krzyżem maltańskim. Kościół jest jednonawowy z nieco niższym i węższym prezbiterium. Od zachodu znajduje się mniejsze prezbiterium i nawa – zamknięte trójbocznie z zakrystią z boku.

Budowla barokowa, zbudowana z drewna dębowego. Boczna kaplica zbudowana jest z drewna modrzewiowego. Dachy pokryte są gontem.

*** Prezbiterium**

– zwykle przedłużenie nawy głównej, miejsce, gdzie znajduje się ołtarz główny, stalle, niekiedy tron biskupi.

**** Konstrukcja zrębowa**

– ściany wznoszone z belek drewnianych układanych poziomo połączonych w narożnikach.

***** Oszalowanie**

– maskowanie deskami zasadniczej konstrukcji ścian.

PAWŁOWO

Kościół parafialny pw. św. Marcina zbudowany w 1762 roku z fundacji kapituły gnieźnieńskiej i kantora gnieźnieńskiego Krzysztofa Hilarego Szembeka. Wcześniejsza świątynia istniała prawdopodobnie od XIV wieku, a wzmiankowana jest w 1406 roku. Jej obecny kształt to wynik licznych prac restauracyjnych. Najistotniejsze z nich odbyły się w latach 1928-1932, kiedy dobudowano zachodnią wieżę, a kruchtę* przebudowano i zamieniono na kaplicę.

Kościół orientowany, oszalowany obustronnie, zbudowany w konstrukcji zrębowej. Wnętrze podzielone zostało dwoma parami słupów na trzy nawy. Prezbiterium – mniejsze od nawy, zamknięte trójbocznie z boczną zakrystią. Od południa znajduje się boczna kaplica. Na stropie można podziwiać malowidła w medalionach autorstwa ks. Feliksa Dziadzie pochodzące z okresu międzywojennego.

Najwyższą część kościoła w Pawłowie stanowi wieża, w niej skrywa się kruchta.

* Kruchta

– przedsionek kościoła mieszczący się przed wejściem głównym.

GĘBARZEWO

Na byłym poligonie wojskowym w Gębarzewie, nieopodal Gniezna, w 2000 roku utworzony został Leśny Ośrodek Edukacji Ekologicznej i Rekreacji „Poligon” (LOEEiR „Poligon”). Znajduje się on pośrodku lasu, a jego centralnym punktem kiedyś była wysoka drewniana konstrukcja, kształtem przypominająca indiański wigwam, w którego wnętrzu można było bezpiecznie rozpałcić ognisko. W późniejszym czasie podobne funkcje, zaczęła pełnić wiata edukacyjna wybudowana przy niedalekiej siedzibie Nadleśnictwa Gniezno.

Z ośrodka korzystają w większości dzieci w ramach lekcji wyjazdowych, istnieje też możliwość wynajęcia go na potrzeby organizacji imprez integracyjnych. Jest to miejsce, które wielu

gnieźnian wybiera jako cel weekendowego wyjazdu rowerowego lub spaceru.

Szczegóły na temat możliwości korzystania z LOEEiR „Poligon” znaleźć można na stronie: www.poznan.lasy.gov.pl.

NIECHANOWO

Stojący obecnie kościół parafialny pw. św. Jakuba Apostoła został wzniesiony w 1776 roku staraniem proboszcza Melchiora Kiełkowicza. Przebudowano go w 1908 roku według projektu konserwatora zabytków Lutscha z Berlina. Sama parafia wzmiankowana była już w 1395 roku.

Kościół drewniany o konstrukcji zrębowej, oszalowany, orientowany. Jednonawowe, otynkowane wewnątrz. Zachodnia część nawy (z 1908 roku) – murowana i otynkowana, po południowej stronie prezbiterium – dobudowana zakrystia. Kościół ma konstrukcję jednonawową z prostokątnym, nieco niższym i węższym prezbiterium zamkniętym wielobocznie.

↖ Nieistniejący już wigwam w Gębarzewie.

↖ Muszla umieszczona przed kościołem w Niechanowie jest elementem przebiegającego przez powiat gnieźnieński Szlaku św. Jakuba.

↗ Dach dwukalenicowy przykrywa dwie części świątyni o różnej wysokości.

Po jego północnej stronie znajduje się wieża z przyległą kruchtą i kaplicą w przyziemiu, która w latach 1904-1905 przeniesiona została ze strony zachodniej budyńku.

Dach drewniany, dwukalenicowy*, pokryty gontem (nad korpusem), a nad częścią murowaną dachówką. Godnym uwagi jest również barokowe wyposażenie wnętrza kościoła pochodzące głównie z drugiej połowy XVIII wieku z licznymi zabytkami.

Na zewnątrz kościoła umieszczona została rzeźba muszli św. Jakuba wyznaczająca przebieg Drogi św. Jakuba w powiecie gnieźnieńskim.

KAMIENIEC

Kościół pw. św. Jakuba Większego (wcześniej – około 1520 roku – pw. Narodzenia NP Marii). Wzniesiony w latach 1722-1724 z fundacji

* Dwukalenicowy

– kalenica to miejsce przecięcia się płaszczyzn dachu w najwyższej części; dwie kalenice powstają, gdy budynek ma dwie części o różnej wysokości.

Elementem wyróżniającym kościół w Niechanowie na tle innych drewnianych świątyń szlaku jest fakt, iż jedna z jej części jest murowana.

Kościół w Kamieńcu położony jest blisko wschodniej granicy powiatu gnieźnieńskiego oraz całego województwa.

Wewnątrz znajduje się obraz patrona kościoła – św. Jakuba Starszego.

zakonnika z Trzemeszna – proboszcza Jana Cieńskiego. W okresie międzywojennym parafia pełniła funkcję letniej rezydencji prymasa Polski, Augusta kard. Hłonda.

Sam kościół wykonany jest w konstrukcji zrębowej, z zewnątrz oszalowany. Jest orientowany z bocznymi kaplicami tworzącymi rodzaj transeptu (nawy poprzecznej). Po zachodniej stronie nawy – wieża w konstrukcji szkieletowej z kruchtą w przyziemiu. Prezbiterium – zamknięte trójbocznie, dachy pokryte zostały gontem. Na skrzyżowaniu nawy i kaplic znajduje się wieżyczka na sygnaturkę nakryta dachem namiotowym. Wyposażenie pochodzi z XVII i XVIII wieku, m.in.: ołtarz główny w stylu barokowym (1722-1724) z obrazem Niepokalanego Poczęcia NMP, dwa boczne ołtarze z obrazami i rzeźbami oraz późnobarokowa ambona (około 1724 roku).

Na uwagę zasługują również stojąca na zewnątrz, wykonana z drewna, rzeźba Apostoła św. Jakuba Starszego.

DUSZNO

Na najwyższym wyniesieniu Pojezierza Gnieźnieńskiego – Wale Wydartowskim (167 m n.p.m.), czwartym wyniesieniu w Wielkopolsce, znajduje się wieża widokowa o wysokości 12 m. Poprzednią konstrukcję, która splotęła we wrześniu 2011 roku, poprzedzało kilka jeszcze starszych budowli. W 1942 roku Niemcy postawili wysoką na 70 m drewnianą wieżę obserwacyjną, którą zniszczył pożar w 1956 roku.

Kolejną (o wysokości 50 m) zbudowało wojsko, a następnie powstała drewniana o wysokości 25 m, która stała do 1965 roku.

Ze szczytu wieży przy dobrej pogodzie dostrzec można m.in.: kominy elektrowni w Pątnowie, bazylikę w Licheniu, komin Kawernowego Podziemnego Magazynu Gazu, archikatedrę w Gnieźnie, cementownię w Barcinie, a także miejscowości: Gniezno, Inowrocław, Janikowo, Mogilno, Trzemeszno.

SOKOLNIKI

Kościół parafialny pw. św. Stanisława Biskupa był wzmiankowany już w 1414 roku. Stojąca współcześnie konstrukcja zbudowana została w latach 1682-1712 z fundacji proboszczów

Obecna wieża widokowa w Dusznie powstała z inicjatywy Starostwa Powiatowego w Gnieźnie.

Adama Grudowicza i Wawrzyńca Kłosowskiego. W 1772 roku z inicjatywy proboszcza Andrzeja Kosmacińskiego dostawiono wieżę, zakrystię i kaplicę pw. Przemienienia Pańskiego. Podczas wojny świątynia zamieniona została przez Niemców na magazyn.

Drewniany kościół orientowany powstał w konstrukcji zrębowej i został oszalowany z zewnątrz. Jednonawowy, posiada nieco wyższe i niższe prezbiterium, zamknięte wielobocznie. Od strony południowej kaplica, od północy kruchta. Nawa zbudowana jest na planie kwadratu. Dach na kościele dwuspadowy, na kaplicy – namiotowy, na zakrystii i kruchcie dachy trzyspadowe. Wieża od zachodu została zbudowana w konstrukcji słupowej, zwieńczona cebulastym hełmem z latarnią zakończoną mniejszym hełmem blaszanym.

Wewnątrz kościoła znajduje się cenna polichromia z 1787 roku wykonana przez Ignacego Ocaszalskiego. Poza tym większość wyposażenia ma styl barokowy. Wyjątkiem jest np. późnogotycka kamienna kropielnica. Na cmentarzu przy kościele zlokalizowanych jest kilka grobowców, m.in. przy ogrodzeniu od strony południowej duży, murowany tynkowany grobowiec rodzinny Kalktsteinów, zbudowany w czwartej ćwierci XIX wieku. Obecnie pełni on funkcję kostnicy. Po stronie południowej – płyty nagrobne miejsowych proboszczów.

← *Roślinność stanowiąca otoczenie kościoła w Sokolnikach jest starannie pielęgnowana.*

↖ *Nawa główna kościoła w Dębicy. W głębi widoczne są ołtarze boczne oraz ołtarz główny w prezbiterium.*

DĘBNICA

Parafia wzmiankowana po raz pierwszy w 1392 roku. W latach 1505-1627 kościół znajdował się w rękach braci czeskich. Obecna świątynia zbudowana w 1726 roku z fundacji Eleonory z Działyńskich Latalskiej. W sposób znaczący rozbudowana i odnowiona w 1937 roku, kiedy to m.in. dobudowano wieżę i przedłużono nawę. Kościół drewniany, orientowany, o konstrukcji zrębowej, oszalowany, jednonawowy, z prezbiterium nieco niższym

Uroku kościołowi dodaje jego malownicze położenie.

Kościół w Waliszewie stoi na terenie Lednickiego Parku Krajobrazowego. W jego sąsiedztwie przebiegają liczne trasy piesze oraz rowerowe.

i węższym, zamkniętym wielobocznie. Od północy znajduje się zakrystia. Dach dwuspadowy, namiotowy, kryty blachą. Wieża na zachodnim krańcu dachu zakończona została blaszanym hełmem z latarnią. Wyposażenie kościoła w dużej mierze pochodzi z XVII i XVIII wieku, choć np. kropielnica datowana jest na wiek XV/XVI.

Przy kościele znajduje się drewniana dzwonnica z połowy XVIII wieku z dwoma dzwonami.

WALISZEWO

Parafia wzmiankowana pierwszy raz w 1339 roku, a od drugiej połowy XIX wieku pojawia się pod obecną nazwą, czyli jako kościół filialny pw. św. Katarzyny.

Świątynia zbudowana została w 1759 roku z fundacji kanonika gnieźnieńskiego Ludwika Riaucoura. Jest to kościół drewniany, zbudowany w konstrukcji zrębowej, oszalowany, wzmacniany lisicami*. Jednonawowy na planie prostokąta zbliżonego do kwadratu z prezbiterium węższym i niższym, zamkniętym wielobocznie. Od północy znajduje się zakrystia, od południa kruchta. Dachy dwuspadowe. Nad nawą – wieżyczka na sygnaturkę z gontowym hełmem ostrosłupowym.

* Lisice

– dwa pionowe elementy umieszczone po obu stronach ściany z bali, ściągnięte śrubami, uniemożliwiające jej wyboczenie.

INFO

INFORMACJA TURYSTYCZNA

Biurow Przewodników Katedralnych w Bazylice Prymasowskiej w Gnieźnie

ul. Kanclerza Jana Łaskiego 11, 62-200 Gniezno
(biuro w kruchcie północnej katedry)
M: +48 602 708 231, T/F: 61 424 13 89

Powiatowe Centrum Informacji Turystycznej Organizacja Turystyczna Szlak Piastowski

ul. Rynek 14, 62-200 Gniezno
T/F: 61 428 41 00
www.szlakpiastowski.com.pl

Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze (PTTK) Oddział „Ziemi Gnieźnieńskiej”

ul. Kanclerza Jana Łaskiego 10, 62-200 Gniezno
T/F: 61 426 36 60

MUZEA

Muzeum Archidiecezji Gnieźnieńskiej

ul. Kolegiaty 2, 62-200 Gniezno
T: 61 426 37 78
www.muzeumag.com

Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy

Dzieskanowice 32, 62-261 Lednogóra
T: 61 427 50 10, F: 61 427 50 20
www.lednica.pl

Oddziały MPP:

Wczesnopiastowska Rezydencja na Ostrowie Lednickim
Wielkopolski Park Etnograficzny w Dzieskanowicach
Rezerwat Archeologiczny Gród Grzybowo

Muzeum Początków Państwa Polskiego

ul. Kostrzewskiego 1, 62-200 Gniezno
T: 61 426 46 41, T/F: 61 426 48 41
www.mppp.pl

KULTURA

Centrum Kultury eSTeDe „Scena To Dziwna”

ul. Roosevelta 42, 62-200 Gniezno
T: 61 424 07 72, F: 61 428 18 97
www.scenatodziwna.eu

Grupa Widowisk Historycznych „COMES” – Maciej Kuźniewski

ul. Cienista 41, 62-200 Gniezno
T: 61 425 68 88, M: +48 604 369 928
www.comes-gniezno.com

Miejski Ośrodek Kultury (MOK)

ul. Łubińskiego 4, 62-200 Gniezno
T: 61 426 46 30, F: 61 426 35 23
www.mok.gniezno.pl

WYDAWCA

Starostwo Powiatowe w Gnieźnie

ul. Jana Pawła II 9/10, 62-200 Gniezno
T: 61 426 17 68, F: 61 426 17 68
E: promocja@powiat-gniezno.pl

Partner projektu

Tekst: Jacek Wrzesiński, Antoni Kaliski
Zdjęcia: archiwum Starostwa Powiatowego w Gnieźnie, M. Wrzesiński, E. Krysztofak
J. Malinowski, P. Ziółkowski
Projekt graficzny serii: Jarosław Gryduć
Skład: Wydawnictwo Tekst Sp. z o.o.

Powiat Gniezno

tu powstała Polska

**PROGRAM
REGIONALNY**

NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
WIELKOPOLSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Folder współfinansowany przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013, działanie 6.1 Turystyka, schemat II. Zadanie zostało zrealizowane w ramach projektu pn. „Tu powstała Polska – promocja kulturowego produktu turystycznego Powiatu Gnieźnieńskiego, wizerunkowego produktu Wielkopolski”.

www.powiat-gniezno.pl
www.tupowstalapolska.pl

ISBN 978-83-935068-3-5